

Az önkéntes nyugdíjpénztári szektor tagdíjfizetési trendjei, a tagság korösszetétele

Összefoglalás: A cikk a magyarországi, egy pénztártagra eső átlagos önkéntes nyugdíjpénztári tagdíjfizetés hosszú távú trendjeit mutatja be mind nominális, mind reálértelemben, valamint a nemzetgazdasági szintű nettó átlagkezesethez viszonyítva. A nagyobb nyugdíjpénztárak adatai alapján elemzi az átlagos tagdíjfizetés utóbbi néhány évre jellemző alakulását korévek szerint az egyénileg és a munkáltatók által teljesített befizetések tekintetében. Kitér a pénztártagság korösszetételére, és korcsoportos bontásban összehasonlítja ezt az azonos életkorú 25–59 éves teljes magyar népességre jellemző megoszlási arányokkal, továbbá bemutatja a tagdíjat egyáltalán nem, vagy csak kis mértékben fizetők arányát.

Kulcsszavak: Önkéntes nyugdíjpénztár, tagdíjfizetés, korösszetétel, korév, öngondoskodás.

Abstract: The article deals with the long term trends of the average contribution per members paid into the Hungarian voluntary pension funds both in a nominal and in a real sense and also compared to the nationwide average net earnings. It analyses the development of the average contribution in the past few years paid by the members and their employers respectively according to the age of the members based on data of the bigger pension funds. The article also deals with the age composition of the members and compares it to the age composition of the total Hungarian population between ages 25 and 59, and finally it presents the ratio of members who do not pay any contribution or pay just a small amount.

Keywords: Voluntary pension fund, paying of contribution, age composition, cohort, self care.

** Nemzeti Közszerológati Egyetem
Közgazgatás-tudományi Doktori
Iskola, doktorandusz*

Email: potoczkijudit.nke@gmail.com

[1] KSH (2021): *Születéskor várható átlagos élettartam, átlagélettartam (2001–).* https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd008.html

A frissebb, 2021-re vonatkozó adatok alapján 2019-hez képest ugyan a férfiaknál 2,2 évvel, a nőknél 1,8 évvel csökkent a születéskor várható átlagos élettartam, azonban ez alapvetően a COVID-19-járvány miatt jelentősen megemelkedett halálozások következménye, és a csökkenés várhatóan csak átmeneti jellegűnek tekinthető, amit az is alátámaszt, hogy 2022-ben mindkét nem esetében már csak 0,3 évvel volt alacsonyabb a mutató értéke, mint a járvány előtti utolsó, 2019-es évben.

[2] KSH (2023): *A népesség összetétele főbb korcsoportok szerint, eltartottsági ráták, öregedési index.* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0004.html

[3] KSH (2023): *Élveszületések az anya és az újszülött főbb jellemzői szerint.* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0007.html

[4] Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről szóló 2019. évi LXXI. törvény végrehajtásáról szóló 2021. évi CXVI. törvény. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2100116.tv>

Bevezetés

Az öngondoskodás, különösen a nyugdíjcéllú öngondoskodás fontossága fokozódó mértékben felértékelődik, ahogy egyre inkább szembesülünk azzal, hogy a várható élettartam egyébként öröndetesnek tekinthető növekedése [1] azzal is jár, hogy egyre nő az idősebb, 65 év feletti honfitársaink száma [2], és ezzel párhuzamosan már hosszabb ideje megfigyelhető a születésszám korábbiakhoz képest alacsonyabb szintje. [3] Ezek az állami nyugdíjrendszer szempontjából kedvezőtlen irányú demográfiai folyamatok azzal járnak, hogy a lakosságon belül egyre nő az idősök aránya, miközben csökken a fiataloké, de általában véve a munkaképes korúaké. [2] Miután a magyar állami nyugdíjrendszer felosztó-kiróví elven működik, vagyis a mindenkori munkavállalók és munkáltatóik járulékjellegű befizetései finanszírozzák a mindenkori nyugdíjasok ellátásait, könnyen belátható, hogy a járulékfizetők arányának csökkenése és ezzel egyidejűleg a nyugdíjasok arányának növekedése fokozódó terhet helyez a társadalombiztosításra. Bár a demográfiai kockázatok kezelésére a 2010-es évek első felében több kormányzati intézkedés is született (így az általános nyugdíjkorhatár felemelése 62 évről 65 évre, a korhatár előtti nyugdíjazás lehetőségének erőteljes szűkítése, valamint az 1998-ban bevezetett magánnyugdíjpénztári rendszer átalakítása, mely utóbbi révén mintegy 3 000 milliárd Ft-nyi vagyon került át a társadalombiztosításhoz), azonban ezek kedvező hatása az ún. nyugdíjkassza egyenlegére csak átmeneti volt. Az említett intézkedések mellett ugyanis azzal, hogy a nők számára életkortól függetlenül lehetővé tették 40 évnyi szolgálati idő megszerzése esetén a korhatár előtti nyugdíjba vonulást, ráadásul mindezt teljes összegű nyugdíjjal (korábban a korhatár előtti nyugdíjazásra jellemzően csak csökkentett összegű nyugdíjjal volt mód), valamint azzal, hogy a korábban egyszer már megszüntetett 13. havi nyugdíjat fokozatosan újból bevezetik, a nyugdíjkassza egyenlege ismét negatívba fordult [4], a hiányzó összeg csak költségvetési átcsoportosítással biztosítható.

Mindezek felvetik azt a kérdést, hogy vajon meddig lesz finanszírozható az egyre növekvő deficit, nem kerül-e sor a jelenlegi nyugdíj-

megállapítási szabályok szigorítására, amelyek következtében csökkenne a jövőben nyugdíjba vonulók ellátásának szintje, vagyis emelkedne a nyugdíjazáskor kieső jövedelem. Az ebből fakadó kockázatok természetesen elméletileg kezelhetők azzal, hogy a még nem nyugdíjas munkavállalók saját maguk is tesznek azért, hogy idős korukra minél kisebb mértékű legyen a jövedelem-kiesésük. A legelterjedtebb hazai nyugdíjcélú öngondoskodási konstrukciónak az önkéntes nyugdíjpénztárak minősülnek, amelyek abból a szempontból különlegesnek számítanak a többi hasonló célú konstrukcióhoz (magánnyugdíjpénztárak, nyugdíjbiztosítás, nyugdíj előtakarékosági számla) képest, hogy egyedül ennél van lehetőség a munkáltatói szerepvállalásra a befizetések terén. Ennek okán és tekintettel arra is, hogy 30 évvel ezelőtt lépett hatályba az önkéntes nyugdíjpénztárak működését szabályozó törvény [5], jelen tanulmányban az ilyen típusú intézményeket magában foglaló sektornak a taglétszáma és tagdíjbevételeire vonatkozó, többnyire hosszabb távú trendeket vizsgálom és mutatom be.

Taglétszám és korösszetétel alakulása

TAGLÉTSZÁM

Ahogy a bevezetőben már utaltam rá, az önkéntes nyugdíjpénztárakra vonatkozó jogszabály 1993 decemberében lépett hatályba, ezért az első pénztárak megalakulására csak a következő évben került sor, de ekkor még alig 7 ezer fő létesített tagsági jogviszonyt. Ezt követően azonban jóval nagyobb ütemű növekedés indult meg: 1995 végén a taglétszám 194 ezer fő volt, 1996-ban már 468 ezer fő, 1997 végén 675 ezer fő, a következő év végére pedig megközelítette az 1 milliós határt (940 ezer fő), tehát láthatóan az új intézményi forma köztudatba kerülését követően nagy érdeklődés mutatkozott iránta. [6] A bővülés dinamikája a következő évtől lelassult ugyan, de a taglétszám kisebb ingadozásokkal tovább emelkedett egészen 2008 III. negyedévéig, amikor 1 millió 406 ezer fővel tetőzött. Onnantól kezdve viszont egyértelműen csökkenő tendencia érvényesült, amely 2020-tól váltott át stagnálásba, 2022 végén 1 millió 92 ezer volt a pénztártagok száma. [7]

[5] 1993. évi XCVI. törvény az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300096.tv>

[6] Gál Iván Róbert (2006): Az önkéntes nyugdíjpénztárak; 2006, elektronikus verzió. In: Kolosi Tamás–Tóth István György–Vukovich György (Szerk.): *Társadalmi riport 1998*. Budapest: TÁRKI. Pp. 318–339. <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/00312.pdf>

[7] MNB (2023): *Statisztika/ Pénztári szektor idősorai*. <https://statisztika.mnb.hu/idosor-2067>

[8] Önkéntes nyugdíjpénztárak éves beszámolói. <https://kozzetetelek.mnb.hu/penztarak/beszamolo>

KORÖSSZETÉTEL

A taglétszám változása mellett érdemes megvizsgálni, hogy miként alakult a korösszetétel néhány kiválasztott időpontban. Tekintettel arra, hogy erre vonatkozóan nem érhetők el összefoglaló adatok korévenkénti bontásban a szektor egészére vonatkozóan, a pénztárak által közzétett kiegészítő mellékletek információt kellett ehhez feldolgozni. [8] Miután nem mindegyik pénztár közölt a szükséges megbontásban adatokat, azon nagyobb pénztárakat (ALFA (korábbi nevén AEGON Magyarország) Önkéntes Nyugdíjpénztár, Allianz Hungária Önkéntes Nyugdíjpénztár, Aranykor Országos Önkéntes Nyugdíjpénztár, Budapest Országos Önkéntes Kölcsönös Nyugdíjpénztár, Életút Nyugdíjpénztár, Erste Önkéntes Nyugdíjpénztár, Generali Önkéntes Nyugdíjpénztár, MBH Gondoskodás (korábbi nevén MKB) Nyugdíjpénztár, OTP Önkéntes Kiegészítő Nyugdíjpénztár) lehetett figyelembe venni, amelyek nem tekintethetők munkáltatói háttérűnek, vagyis amelyek tagi összetétele az életkor szerint valószínűsíthetően megfeleltethető a pénztári tagság egészére vonatkozó összetételnek. Az ily módon meghatározott mintavételbe bekerült sokaság aránya a teljes nyugdíjpénztári szektor létszámához képest 61 százalék és 68 százalék közötti az egyes évek tekintetében, tehát valószínűleg meglehetősen jól közelíti a teljes sokaság eloszlását.

Az első vizsgált tényező a korösszetételen belül az átlagos életkor: ez 2011-ben 44,6 év volt, 2016-ban 47,3 év, míg 2021-ben 48,5 év. Látható tehát, hogy egy évtized alatt 3,9 évvel nőtt az átlagos tagi életkor, ami elvileg két okra vezethető vissza. Az első az, hogy a fiatalabb korosztály tagjai vagy későbbi életkorban lépnek be a pénztárakba, mint korábban, vagy nagyjából ugyanakkor, de kisebb arányban, míg a második lehetséges ok, hogy a tagok tovább maradnak a pénztárban, később igényelik a tagság megszüntetésével járó kifizetést, ami lehet nyugdíj szolgáltatás, vagy akár a nyugdíjkorhatár előtti, de már az úgynevezett várakozási idő letelte utáni kifizetés is. Először nézzük meg az utóbbit, mivel a nyugdíjkorhatár fokozatos emelésével magyarázható lenne a 60 éves és annál idősebb korosztályok arányának növekedése.

A legalább 60 éves tagok aránya 2011-ben 6,7 százalék volt, 2016-ban 14,4 százalék, 2021-ben pedig már 16,7 százalék. A nagy változás a 2010-es évtized első felében figyelhető meg, amely összefüggésbe hozható a fentebb említett emelkedő nyugdíjkorhatárral, valamint a 2010-től bevezetett egyéb, az általánosan érvényes korhatár előtti ellátások visszaszorítására irányuló intézkedésekkel. A korosztályon belül a tagság főleg a 60 és 69 év közötti sávra koncentrálódik, 2011-ben a tagság 6,1 százalékát, 2016-ban a 13,4 százalékát, 2021-ben a 15,0 százalékát tette ki ez a csoport, vagyis

a 70 évesek és idősebbek aránya egyik időpontban sem haladta meg a taglétszám 1,7 százalékát. Ez arra enged következtetni, hogy a nyugdíjkorhatárt betöltött tagok túlnyomó része vagy egyösszegű kifizetést igényel, vagy jellemzően 6–8 évnél nem hosszabb futamidejű járadékszolgáltatást. A feltevést megerősíti, hogy az MNB adatai alapján a nyugdíjszolgáltatási kifizetésekből a járadékszolgáltatások összege a 2011-ben regisztrált mindössze 0,8 százalékos arányról ugyan 2016-ban időlegesen 3,3 százalékra nőtt, de ezt követően 2021-re 2,1 százalékra esett vissza, és az időszak egészét nézve elmondható, hogy a járadékszolgáltatások igénybevételi aránya rendkívül csekélynek tekinthető, amelynek egyik lehetséges okára a cikk későbbi részében még kitérek. [7]

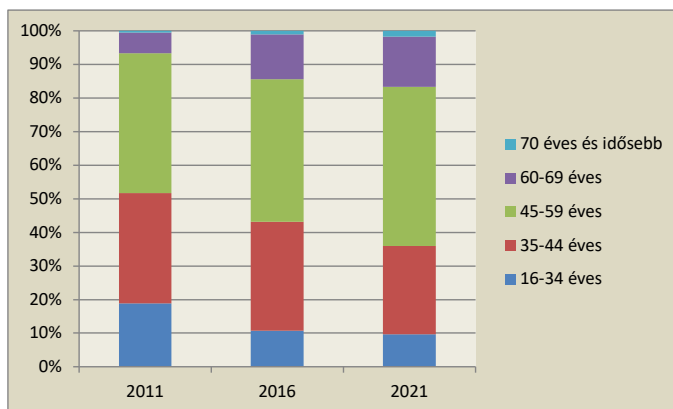
Ami a fiatalabb korosztályt illeti, elsőként a 30 év alattiak arányát érdemes görcső alá venni. A tagság ezen részének aránya a teljes taglétszámhoz viszonyítva 2011-ben 6,2 százalék volt, ez 2016-ra a felére, 3,1 százalékra csökkent, és 2021-ben is csak mindössze 3,9 százaléknyi volt. Ha kissé tágitjuk a figyelembe vett korcsoportot, és a 35 év alattiak létszámát vizsgáljuk, hasonló eredményre jutunk: a 2011-es 18,9 százalékos arányhoz képest 2016-ban 10,8 százalékot mérhetünk, míg 2021-ben 9,6 százalékot. A két adatsorból látható, hogy míg 2016 és 2021 között a 30 év alattiak aránya, ha minimálisan is, de nőni tudott, addig a 35 év alattiaké csökkent, tehát elsősorban a 30 és 34 év közötti korosztályban figyelhető meg visszaesés, mégpedig 2 százalékpontnyi (7,7 százalékról 5,7 százalékra). A 35–44 év közöttiek aránya 2011-ben 32,8 százalék volt, 2016-ban 32,3 százalék, 2021-ben pedig 26,4 százalék, azaz 2016 óta egyértelműen csökkenő a trend. Végül a 45 és 59 év közöttieknél a részarány 2011-ben 41,7 százalék volt, 2016-ban ez az érték 42,5 százalékot tett ki, míg 2021-ben már 47,3 százalékot, vagyis a 35–44 év közöttiekre jellemző trendnek itt pont a fordítottja érvényesül.

[7] MNB (2023):
Statisztika/Pénztári szektor idősorai.
<https://statisztika.mnb.hu/idosor-2067>

[8] Önkéntes nyugdíjpénztárak éves beszámolóí. <https://kozvetetelek.mnb.hu/penztarak/beszamolo>

[9] KSH (2023): *Népesség korév és nem szerint, január 1.* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html

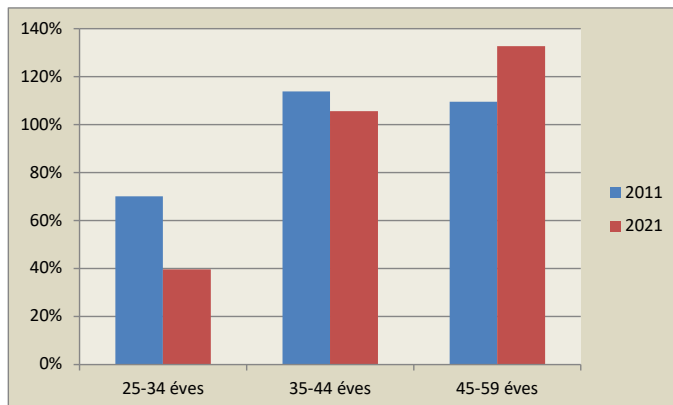
1. ábra. Az önkéntes nyugdíjpénztári tagság korösszetétele

Forrás: [8] alapján saját szerkesztés.

Érdekes összevetésre nyílik mód, ha megnézzük, hogy miként viszonyult egymáshoz az általam vizsgált három időpontban a fentebb tárgyalt korcsoportoknak a nyugdíjpénztárakon, illetve a teljes magyarországi népességen belüli részaránya [9], ha mindkettőnél csak a 25–59 éveseket vesszük figyelembe, mint teljes sokaságot tekintettel arra, hogy a pénztárba ugyan leghamarabb 16 éves korban lehet belépni, azonban az egyre későbbre tolódó átlagos első munkavállalás miatt célszerű 25 évnél meghúzni azt a határt, amikortól már valószínűleg rendelkezik rendszeres munkajövedelemmel a fiatal, míg hozzávetőlegesen 60 éves kortól elkezdődik a kilépéssel járó nyugdíj szolgáltatás igénylése.

2. ábra. Az önkéntes nyugdíjpénztári tagság korösszetétele az azonos korú teljes népesség arányában

Forrás: [8] és [9] alapján saját szerkesztés.

A 25 és 34 év közöttieknek az így módon számított pénztári részarány 2011-ben 19,5 százalék volt, a lakosságon belüli 27,8 százalék, 2021-ben 10,5 százalék, illetve 26,4 százalék. Ebből kiszámítható, hogy a pénztáraknál a teljes lakosságra vonatkozó koreloszlást, mint elméleti értéket feltételezve az adódik, hogy a fiataloknál a gyakorlatban az elvárhatónál egyre kisebb mértékű a pénztártagság, míg 2011-ben még az elméleti aránynak több mint a kétharmada (70,1 százalék) volt érvényes, addig 2021-re már csak jóval kevesebb, mint a fele (39,7 százalék). Ugyanezt a módszert alkalmazva a 35 és 44 év közöttieknek az elméleti aránynak 2011-ben a 113,8 százaléka valósult meg, míg 2021-ben a 105,6 százaléka, a 45 és 59 év közöttieknek pedig 2011-ben a 109,5 százaléka, 2021-ben már a 132,8 százaléka. Mindezekből megállapítható, hogy a fiatal pénztártagok aránya a 25–59 éves tagságon belül jóval és egyre fokozódó mértékben elmarad attól, amely a teljes lakosságon belüli részarányukból következne, ugyanakkor a 45 és 59 év közötti korosztály egyre felülreprezentáltabbá válik, és a két hatás eredményeként növekszik a pénztártagság átlagéletkora.

[8] Önkéntes nyugdíjpénztárak éves beszámolóí. <https://kozvettelek.mnb.hu/penztarak/beszamolo>

[9] KSH (2023): *Népesség korév és nem szerint, január 1.* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html

[7] MNB (2023): *Statisztika/Pénztári szektor idősorai*. <https://statisztika.mnb.hu/idosor-2067>

Tagdíjbefizetések alakulása

NOMINÁLIS TAGDÍJBEFIZETÉSEK

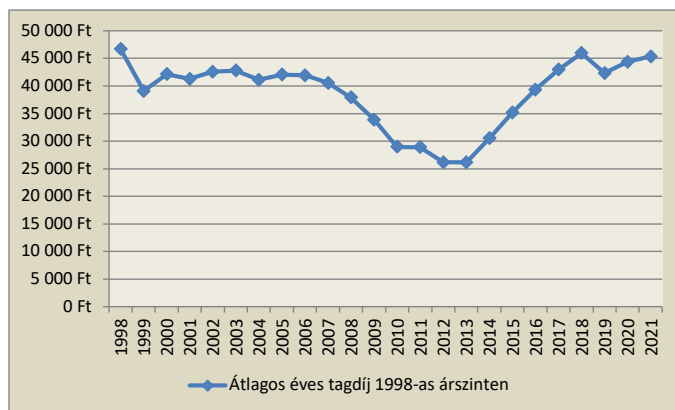
A nyugdíjpénztári tagok és a munkáltatók által szektorszinten befizetett átlagos éves tagdíjakat az ilyen jogcímen kimutatott bevételek és a szektor adott évi nyitó és záró taglétszámából képzett átlagos taglétszám hányadosaként kapjuk meg. Az idősorok 1998-tól állnak rendelkezésre [7], ezekből megállapítható, hogy abban az évben az átlagos egy főre jutó befizetés 46 704 Ft volt, amely 2021-re 125 330 Ft-ra nőtt. A növekedés az 1999-es átmeneti csökkenéstől eltekintve 2007-ig folyamatos volt, ebben az évben 73 131 Ft-on volt egy lokális csúcs. Innen egészen 2013-ig egy kb. 12 000 Ft szélességű sávon belül ingadozott az átlagos befizetés összege, és a 2013-as 61 065 Ft-ról kezdődött meg egy dinamikusnak tekinthető újabb emelkedő trend, amely az idősor végéig, 2021-ig tart, ezen belül egyedül a 2019-es év hozott egy kisebb visszaesést, ezt leszámítva folyamatos volt a növekedés, a 100 000 Ft-os határt 2017-ben lépték át a tagok.

A befizetések tendenciáját vizsgálva tehát két emelkedő trend közé ékelődve egy stagnáló-csökkenő szakasz figyelhető meg; utóbbi valószínűleg a 2008-ban kezdődő pénzügyi-gazdasági válság következményének tudható be. A munkahelyek elvesztésén túlmenően erre az időszakra esik az elsősorban lakáscélú devizahitelek törlesztőrészleteinek drasztikus emelkedése, valamint 2011–2012-ben ezen hitelek tömeges végtörlesztése. A tagok meglehetősen nagy arányban voltak ki ezekben az években a pénztári megtakarításaikból, mint viszonylag könnyen hozzáférhető forrásokból a hitelek törlesztésére, a jövedelmükből is kevesebbet tudtak újabb befizetésekre fordítani, mint ahogy a munkáltatók is visszafogták a hozzájárulásokat. Mindezekon túl tetten érhető volt egyfajta bizalmi válság is az önkéntes nyugdíjpénztárak irányában, amely főleg a pénzügyi-gazdasági válság okozta negatív pénztári hozamráta következtében alakult ki, de kisebb részben szerepet játszott benne a magánnyugdíjpénztári rendszer 2010 végén megkezdődött átalakítása is, mivel a tagok körében felmerültek olyan félelmek, hogy ez kiterjedhet az önkéntes nyugdíjpénztárakra is.

REÁLÉRTELEMBEN VETT TAGDÍJBEFIZETÉSEK

A nominális befizetések alakulása mellett plasztikusabb képet lehet alkotni a reálértelmben vett folyamatok megfigyelésével. Ehhez a fentebb már említett módon meghatározott egy főre jutó éves átlagos szektorszintű befizetéseket el kell osztani az adott évre vonatkozó átlagos éves infláció [10] 1998-tól kumulált értékével, ezzel minden év befizetése egységesen az 1998-as év árszintjére kerül. Az így kapott idősor alapján egészen más tendencia rajzolódik ki: az átlagos egy főre eső befizetések összege a megfigyelt időszak első évében, 1998-ban volt a legmagasabb, még az ebből a szempontból második legerősebbnek számító 2018-as évben mért 45 955 Ft is csak megközelíteni tudta a kezdeti 46 704 Ft-os értéket. A nominális befizetésekhez hasonlóan itt három fő szakasz különböztethető meg, amelyekből az első, 2006-ig tartó periódus az 1999-es jelentősebb csökkenés, majd a 2000-ben ezt követő, a kezdetinél alacsonyabb szintre történő visszakorrigálás után gyakorlatilag stagnálónak tekinthető.

3. ábra. Az egy tagra jutó átlagos éves tagdíjbefizetés 1998-as árszinten

Forrás: [7] és [10] alapján saját szerkesztés.

A 2007-től 2013-ig tartó időszakra a folyamatos csökkenés a jellemző, ezen belül a mélypont 2013-ban volt, amikor az átlagos befizetés 26 148 Ft-ra esett vissza, amely az 1998-as értéknek alig több mint a fele, mindössze 56 százaléka, de a 2000 és 2006 közötti évek átlagához képest is jelentős, mintegy 38 százalékos csökkenést jelent.

[7] MNB (2023): *Statisztika/Pénztári szektor idősorai*. <https://statisztika.mnb.hu/idosor-2067>

[10] MNB (2023): *Statisztika/Fogyasztói árindex*. <https://statisztika.mnb.hu/idosor-1532>

[7] MNB (2023): *Statisztika/Pénztári szektor idősorai*. <https://statisztika.mnb.hu/idosor-2067>

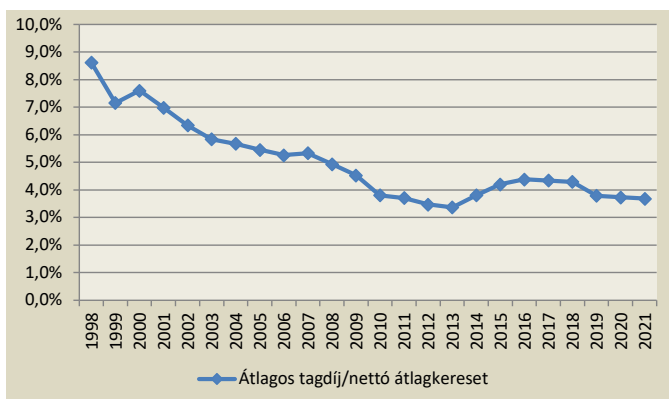
[11] KSH (2023): *A teljes munkaidőben alkalmazásban állók kedvezményei nélküli nettó átlagkeresete nemzetgazdasági ágonként*. https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0187.html

A felívelő szakasz 2014-ben kezdődött, de nem volt egyenletes, mivel a 2018-as lokális csúcshoz képest a következő évben mérséklődtek a befizetések, és bár 2020-ban és 2021-ben ismét növekedtek, a 2018-as szintet sem érték el, az 1998-astól pedig még inkább elmaradtak, annak 97 százalékát elérve 2021-re. Látható tehát, hogy noha nominálisan nézve az átlagos befizetések 1998-hoz képest 2021-re több mint a két és félszeresükre nőttek, a két időszak közötti fogyasztóiár-emelkedések következtében reálértékben kismértékű csökkenés következett be, és a megfigyelt valamivel több, mint két évtizednek csak az utolsó egyharmadában volt emelkedő a trend, és ezen belül is volt átmeneti visszaesés.

NEMZETGAZDASÁGI SZINTŰ NETTÓ ÁTLAGKERESETEKHEZ VISZONYÍTOTT TAGDÍJ-BEFIZETÉSEK

Egy másik szempont szerint is lehet vizsgálni a befizetéseket, a teljes munkaidőben foglalkoztatottak nemzetgazdasági szintű nettó átlagkeresetéhez [11] (a továbbiakban nettó átlagkereset) viszonyítva. Bár a rendelkezésre álló nettó jövedelem elsősorban a tagok által egyénileg teljesített befizetések nagyságát befolyásolja, a munkáltatói hozzájárulások jellemzően a bruttó bér valamilyen arányában vannak megállapítva, ezért közvetetten ezek is összefüggésben vannak a nettó keresetekkel.

4. ábra. Az egy tagra jutó átlagos éves tagdíjbefizetés a nemzetgazdasági szintű éves nettó átlagkereset arányában

Forrás: [7] és [11] alapján saját szerkesztés.

Az egy főre jutó átlagos éves pénztári befizetések 1998-ban az akkori éves nettó átlagkereset 8,6 százalékát tették ki, amely meglehetősen kedvező értéknek tekinthető, hiszen ez valamivel több, mint egyhavi nettó keresetnek feleltethető meg. A mutató alakulása még kedvezőtlenebbnek tekinthető, mint amely a nominális és a reálértelemben vett befizetések összegénél figyelhető meg, miután egészen 2014-ig gyakorlatilag folyamatosan csökkent a befizetéseknek a nettó átlagkeresethez viszonyított aránya. A változás dinamikája nem volt egyenletes: 2000 és 2003 között viszonylag gyors ütemű volt a csökkenés, ezt követte egy 3 évig tartó mérsékelt szintű csökkenés és egy átmeneti emelkedés 2007-ben, majd újabb, viszonylag erőteljesebb visszaesés figyelhető meg 2010-ig, hogy egy újabb három évnyi, már mérsékeltébb csökkenés után 2014-től megkezdődjön a 2016-ig tartó felfelé ívelő szakasz, azóta két évnyi stagnálást követően újra csökkenő, illetve stagnáló a trend. A nettó átlagkeresethez mért átlagos pénztári befizetés mélypontja 2013-ban volt 3,4 százalékkal, amely az 1998-as értéknek mindössze a 39 százaléka, de nem sokkal magasabb ennél a 2021-es adat, amely 3,7 százalék, az 1998-asnak a 43 százaléka. Ez azt jelenti, hogy egy év alatt mintegy két heti nettó jövedelemnek megfelelő összeget fizetett be átlagosan 2021-ben egy nyugdíjpénztári tag, szemben az 1998-as mintegy négy és fél hetivel.

A mutató drasztikus mértékű és jórészt folyamatos csökkenése mögött több ok húzódhat meg. Egyrészt a munkáltatói hozzájárulások tekintetében valószínűsíthető, hogy az elmúlt több mint húsz év során csökkent azon munkáltatók száma, amelyek felkínálják alkalmazottaiknak a hozzájárulás lehetőségét, másrészt, ha biztosítják is ezt, vagy a korábbiakhoz képest alacsonyabb arányban állapítják meg ennek összegét a keresethez viszonyítva, vagy a korábban nem létező egyéb, gyorsabban felhasználható bérén kívüli juttatási elemeket, különösen a SZÉP-kártyát preferálják a munkavállalók, ha választaniuk kell közülük. Ami az egyéni tagdíjbefizetéseket illeti, ott főleg az állhat a háttérben, hogy a nettó jövedelem emelkedése ellenére a tagok általában nem növelik a befizetéseik összegét ezzel arányosan, sokan évekig ugyanakkora összegű befizetéseket teljesítenek, főleg, ha ezek csoportos beszédési megbízásként vannak beállítva, vagy egyéb módon, de rendszeresen, havonta kerülnek megfizetésre, mivel ezek a tételek megszokottá válnak, viszonylag ritkábban módosítják azokat. A nyugdíjcélon kívüli más, rövidebb távú finanszírozási igények, pl. lakás, autó vásárlása, felújítása, utazások, illetve általában a magasabb életszínvonal biztosítása sokszor szintén elsőbbséget élveznek még azoknál is, akik egyébként fontosnak tartják a rendszeres öngondoskodást.

MUNKÁLTATÓI TAGDÍJBEFIZETÉSEK ALAKULÁSA ÉLETKOR SZERINT

Az önkéntes nyugdíjpénztárak először a 2017-es évre vonatkozóan tettek közé olyan adatokat, amelyekből korévente látható, hogy a tagok egyéni számláján az adott évben mekkora összeget írtak jóvá egyéni befizetésként, munkáltatói hozzájárulásként, valamint az adóról való rendelkezés keretében.

A már korábban ismertetett minta alapján a vizsgált pénztárak esetében az átlagos egy tagra jutó teljes jóváírás az előbbieken felsorolt tételekből 2017-ben 94,3 ezer Ft volt, 2018-ban 102,4 ezer Ft, 2019-ben 98,9 ezer Ft, 2020-ban 106,4 ezer Ft, végül 2021-ben 114,4 ezer Ft. Ha csak a tagdíjbevételekből származó jóváírásokat nézzük, ezek átlagos összege a 2017-es 86,1 ezer Ft/főről 2021-re 99,8 ezer Ft/főre nőtt, míg ezen belül az egyéni és a munkáltatói befizetések egymáshoz viszonyított aránya 69,8/30,2 százalékról 77,1/22,9 százalékra változott, tehát tovább folytatódott az a tendencia, hogy a tagdíjbefizetéseket egyre inkább a tagok teljesítik, visszaszorulóban van a munkáltatói hozzájárulások aránya.

Ami az egy főre jutó munkáltatói tagdíj-hozzájárulások életkor szerinti alakulását illeti, meglepő módon a befizetések összege nagyjából a húszas életek vége felé tetőzik, egyre kitolódva (2017-ben még a 26. életévnél volt a maximum érték, 2021-ben már a 28. életévnél). A csúcspont ugyanakkor egyre alacsonyabb összeget jelent: 4 év alatt 45,3 ezer Ft-ról 41,6 ezer Ft-ra csökkent, ami nominálisan mérve 8,2 százalékos visszaesésnek felel meg, az éves átlagos inflációt is figyelembe véve viszont már 20,5 százalékosnak. A későbbi korévek során a munkáltatói befizetések összege kisebb mértékű ingadozások mellett gyakorlatilag stagnáló, illetve enyhe meredekségű csökkenő pályát ír le, amelyen belül két időpontot érdemes külön is megvizsgálni: az átlagos (medián) életkorú taghoz, valamint a pénztári nyugdíjszolgáltatást igénylő tag jellemzőnek tekinthető igénylési időpontját közvetlenül megelőző évhez tartozó korévet. A medián életkorú tagok munkáltatói hozzájárulása 2017-ben 26,6 ezer Ft volt, míg 2021-ben 21,9 ezer Ft, amely nominálisan 17,7 százalékos, míg reálértékben 28,7 százalékos csökkenésnek felel meg. A nyugdíjigénylés jellemző éve előtti évre vonatkozóan az átlagos befizetés 2017-ben 22,9 ezer Ft volt (mivel az igénylések száma két korévben majdnem azonos volt, ezek átlagát vettem figyelembe), 2021-ben pedig 14,8 ezer Ft; a visszaesés 4 év alatt nominálisan 35,2 százalék, reálértéken 43,9 százalék. Ezek a számok két fontos tendenciát jeleznek: egyrészt a munkáltatói hozzájárulások átlagos összege a fiatalkori maximumhoz képest a medián életkorú pénztártagoknál jó 40 százalékkal, míg a nyugdíjigénylés előtti évben 2017-ben és 2018-ban mintegy 50 százalékkal, 2019-ben, 2020-ban és 2021-ben viszont már több mint 60 százalékkal volt alacsonyabb. A nyugdíjazás előtti év adatára még részben magyarázatul szolgálhat, hogy az alacsonyabb korévekkel összevetve viszonylag többen lehetnek azok, akik ebben az időszakban már nem dolgoznak, és értelemszerűen nem is kapnak munkáltatói hozzájárulást. Másrészt az elmúlt pár évben a befizetések csökkenésének mértéke egyenes arányban áll az életkorral, tehát a munkáltatói tagdíjak visszaesése az egyes korosztályokat tekintve az életkor növekedésével egyre nagyobb léptékű az ugyanilyen korúak által korábban tapasztaltakhoz képest.

Az okokra nehéz egyértelmű választ adni, nem lehet ugyanis tudni, hogy az életkor előre haladtával azért csökken a munkáltatói befizetések átlagos összege, mert egyre kevesebben dolgoznak, és emiatt nem is részesülnek ebből a támogatásból, vagy a munkáltatók nem tartják annyira fontosnak az idősebbek nyugdíjához való hozzájárulást. Azt az eshetőséget nagy eséllyel ki lehet zárni, hogy a munkavállalók a nyugdíjkorhatárhoz közeledve egyre kevésbé kérnék a választható béren kívüli juttatások közül a nyugdíj-

pénztári befizetést, ennek épp az ellenkezője valószínűsíthető, ezért is meglepő, hogy éppen a fiatalok körében a legmagasabb az egy főre jutó munkáltatói hozzájárulás, és a vizsgált időszakon belül náluk volt mérhető a legkisebb csökkenés.

EGYÉNI TAGDÍJBEFIZETÉSEK ALAKULÁSA ÉLETKOR SZERINT

Az egyéni tagdíjbefizetések életkor szerinti alakulására a munkáltatói befizetésekkel ellentétes tendencia a jellemző. A húszas éveinek előtti időszakot érdemes figyelmen kívül hagyni, miután a tagok száma itt még nagyon alacsony, és egy-egy nagyobb összegű befizetés könnyen jelentős mértékben torzíthatja az átlagot. A 20. életévtől kezdődően egészen a nyugdíjigénylés jellemző időpontjáig tart az emelkedő trend, amely nagyjából az átlagos életkornál, vagyis a 48. életév környékén vált meredekebbre, majd a 64–65. életévtől csökken az egy főre jutó befizetések összege, de jóval nagyobb kilengésekkel, mint a felfelé ívelő szakaszban, amelyet a fiataloknál leírtakhoz hasonlóan az egyre kisebb taglétszámból adódóan a nagyobb egyedi befizetések miatti torzulások magyaráznak. Az emelkedő trend első szakaszának átlagos meredeksége 2017-ben 4,6 százalék, 2018-ban 4 százalék, 2019-ben 3,1 százalék, 2020-ban 2,7 százalék, 2021-ben 2,1 százalék volt, míg a második szakaszé rendre 8 százalék, 7,4 százalék, 6,4 százalék, 5,1 százalék és 5,4 százalék. A munkáltatói befizetéseknél használt módszerhez hasonlóan az egyes vizsgált években a nyugdíjigénylés éveként két év átlagát vettem figyelembe, ugyanakkor eltérés a kétféle befizetés között, hogy míg a munkáltatói az igénylés évét megelőző évben tetőzik, addig az egyéni egy évvel később.

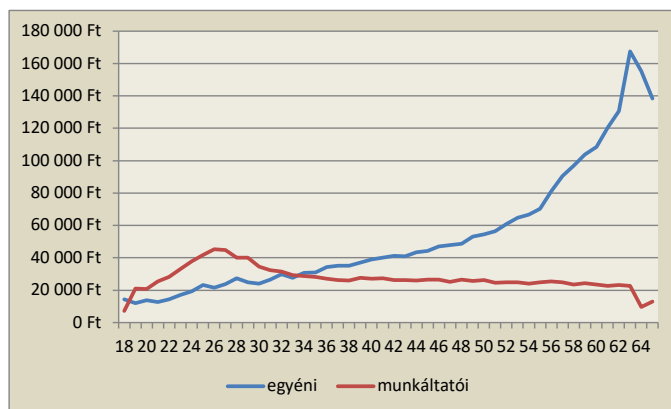
Az egyéni befizetések egy főre jutó átlagos összegét két időpontban érdemes külön is vizsgálni: az átlagos (medián) életkorú tagok esetében, valamint a nyugdíjigényléskor, mivel ekkor mérhető a maximális érték. A medián életkorú tagok esetében a tagdíjak összege 2017-ben 47,1 ezer Ft volt, 2021-ben 62,6 ezer Ft; a növekedés üteme nominálisan 33 százalék, az éves átlagos inflációt is figyelembe véve 15,2 százalék. Az átlagos tagdíjmaximum 2017-ben 161,3 ezer Ft-ot tett ki, míg 2021-ben 152,9 ezer Ft-ot, itt viszont csökkenés tapasztalható, mégpedig nominálisan 5,2 százalékos, reálértelemben pedig 17,9 százalékos. A tendencia annyiban eltérő a munkáltatói befizetésekhez képest, hogy ott gyakorlatilag a teljes felhalmozási időszakban csökkentek még nominálisan is a befizetések 2017-ről 2021-re, míg az egyénieknél csak az idősebb korosztályoknál volt visszaesés, a fiatalabbaknál még reálértelemben is nőttek az összegek, ugyanakkor mindkét fajta tagdíjnál elmondható, hogy minél idősebbekről van szó, annál kisebb ütemű a növekedés, illetve annál nagyobb mértékű a csökkenés.

[8] Önkéntes nyugdíjpénztárak éves beszámolói. <https://kozzetetelek.mnb.hu/penztarak/beszamolo>

EGYÉNI ÉS MUNKÁLTATÓI TAGDÍJBEFIZETÉSEK EGYMÁSHOZ VISZONYÍTOTT ALAKULÁSA ÉLETKOR SZERINT

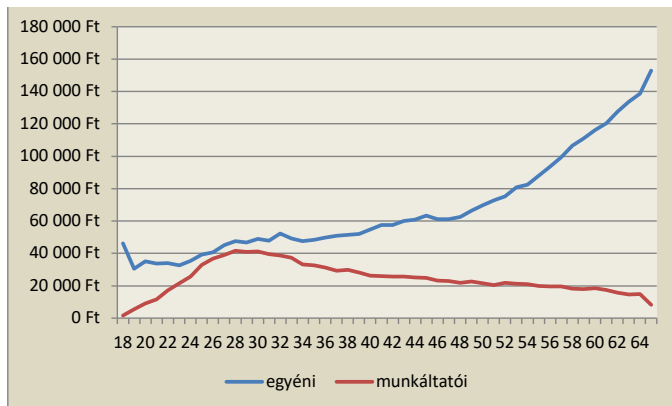
Az egyéni és munkáltatói befizetések arányát nemcsak az egyes időszakok között lehet vizsgálni, hanem egy-egy koréven belül is abból a szempontból, hogy miképp változik ez az életkor előre haladtával. A 2017 és 2019 közötti évek mindegyikére jellemző, hogy az átlagos munkáltatói befizetések a 19–20. életévtől kezdve meghaladják az egyénieket, és ez a tendencia 2017-ben és 2018-ban a 34. életévben fordult meg, 2019-ben viszont már a 30. életévben, míg 2020-ban az látható, hogy csak egyetlen olyan életév volt, a 25., amikor a kétféle befizetés megegyezett egymással, az összes többi életévben az egyéni volt a magasabb, 2021-ben pedig már minden életkornál meghaladta az egyéni befizetés a munkáltatóit. Ez utóbbi részben a korábbi évekhez képest alacsonyabb összegű munkáltatói befizetések következménye, részben az ezzel ellentétesen változó, erősödő egyénieké.

5. ábra. Az egy tagra jutó átlagos éves egyéni és munkáltatói tagdíjbefizetés korévenként (2017)

Forrás: [8] alapján saját szerkesztés.

6. ábra. Az egy tagra jutó átlagos éves egyéni és munkáltatói tagdíjbefizetés korévenként (2021)

Forrás: [8] alapján saját szerkesztés

Ha korévenként összehasonlítjuk azt, hogy az egyes vizsgált években az egyéni befizetések hányszorosát teszik ki a munkáltatóinak, azt tapasztaljuk, hogy ez a szám az életkor előre haladtával egyre nő. Amíg 30 éves korban még csak a 0,7-szeresét (2017-ben), illetve az 1,2-szeresét (2021-ben), az átlagéletkorú tagoknál már az 1,9-szeresét (2017-ben), illetve a 2,9-szeresét (2021-ben), míg a nyugdíjigénylés előtti évben már a 6,5-szörösét (2017-ben), illetve a 9,3-szörösét. A kétfajta befizetés közötti olló tehát egyre tágul mind az életkor növekedésével, mind a jelen időpont felé közeledve, hiszen 2017-ről 2021-re hozzávetőlegesen másfélszeresükre ugrottak az arányszámok mindegyik korév tekintetében, amely részben az egyéni befizetések emelkedésének, de leginkább a munkáltatói hozzájárulások ennél drasztikusabb mértékű csökkenésének tudható be.

TAGDÍJAT NEM VAGY CSAK KIS MÉRTÉKBEN FIZETŐK ARÁNYA

A befizetések természetesen nem egyenletesen oszlanak meg az egyes tagok között, szép számmal vannak olyanok, akik nem tesznek eleget a pénztárak alapszabályában meghatározott úgynevezett egységes tagdíj megfizetési kötelezettségének. Az egységes tagdíj minősül a tag és munkáltatója által közösen teljesítendő minimális befizetésnek, ennek ellenére meglepően magas azok száma, akik ennek csak részben

[8] Önkéntes nyugdíjpénztárak éves beszámolóí. <https://kozvetetelek.mnb.hu/penztarak/beszamolo>

[7] MNB (2023): *Statisztika/Pénztári szektor idősorai*. <https://statisztika.mnb.hu/idosor-2067>

[12] Magyar Közlöny (2023): 1. melléklet az 54/2022. (XII. 2.) MNB rendelethez MK_22_199_54M NB_1_10_melleklet.pdf; <https://magyarkozlony.hu/hivatalos-lapok/wu4NdK6wL3X0J6UpLz2563851dbccdf66/dokumentumok>

vagy egyáltalán nem tesznek eleget, pedig az egységes tagdíj általában 4–5 ezer Ft-os havi kötelezettséget jelent, tehát nem tekinthető magas összegnek, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy kiegészítő nyugdíj biztosítására irányul a megtakarítás. Az egységes tagdíjat legfeljebb részlegesen megfizetők aránya 2017-ben 58,5 százalék volt; 2018-tól már megállapítható az is, hogy hányan fizették meg csak részlegesen az egységes tagdíjat, és hányan voltak közülük azok, akik egyáltalán nem teljesítettek befizetést. A részleges fizetők aránya 2018-ban 54,1 százalék volt, 46,6 százalék pedig semmit nem fizetett, 2019-ben ugyanezek az arányok 45,9 százalék és 46,4 százalék, 2020-ban 43,6 százalék és 46,4 százalék, míg 2021-ben 41,5 százalék és 44,0 százalék. Az értékeket fenntartással kell kezelni, mert a jelen cikkben feldolgozott közzététel-ekkel azonos tartalmú éves felügyeleti adatszolgáltatási táblához tartozó kitöltési útmutató [12] szerint az egységes tagdíjat részlegesen megfizetők számának tartalmaznia kell a befizetést egyáltalán nem teljesítők számát is, vagyis a részlegesen fizetők száma semmiképpen nem lehet kisebb az egyáltalán nem fizetők számánál, márpedig a pénztárak egy része által közölt adatok nem felelnek meg ennek a követelménynek. Az mindenesetre jól látszik, hogy a tagság mintegy fele nem fizeti meg maradéktalanul az egységes tagdíjat, sőt 40 százalék körüli részük egyáltalán nem teljesít befizetést; ezek aggasztóan magas számok, mivel nemcsak egy-két évre vonatkoznak, hanem ez a tendencia már hosszú évek óta megfigyelhető. Azt korábban is lehetett tudni az MNB által közölt idősorokból [7], hogy az egységes tagdíjat maradéktalanul meg nem fizetők aránya meglehetősen magas, azonban az nem volt ismert, hogy ezen belül az egyáltalán nem fizetők is ennyire jelentős hányadot képvisel.

EGYÉNI SZÁMLÁN JÓVÁÍRT BEFIZETÉSEK ALAKULÁSA KORÉVENKÉNT

Érdemes megnézni, hogy miként alakul az egyéni számlára jutó befizetések korévenkénti összege, beleértve az adóról való rendelkezés keretében a NAV által teljesített utalásokat is. A 2017-es évtől a 2021-es évig terjedő időszakban az igen korai, 16–17 éves életkorban jelentkező viszonylag kiugrónak mondható értékektől eltekintve (miután itt még nagyon alacsony a tagok száma, akár egy személy befizetése is eltérítheti az átlagot) dinamikus ütemben nőnek a befizetések nagyjából a 28. évig, ekkortól ugyanis stagnálás, illetve csökkenés figyelhető meg olyannyira, hogy a 30. év körül elért lokális maximumot csak a 40–42. életévben tudják újra meghaladni a

befizetések, sőt 2021-ben ez jelentősen kitolódva csak az 50 éveseknél történt meg. Erre magyarázatul szolgálhat, hogy a fiatalok a harmincas éveik elejétől kezdenek el nagyobb összegeket félretenni lakáscélra, valamint egyre inkább erre az időszakra esik a családalapítás is, és az ezekhez szükséges források megteremtése időlegesen háttérbe szorítja a nyugdíjcélú öngondoskodást. A negyvenes életévek elejétől ismét növekedési pályára áll tehát a befizetés, azonban ennek üteme azért elmarad attól, amely a húszas életévek végén elért előző lokális maximumig volt mérhető. Az újabb fordulat, vagyis az ismét dinamikusabb befizetés növekedés az 52. életév környékén kezdődik, ekkor tudatosulhat a tagok többségében, hogy már nincs is olyan messze a nyugdíjba vonulás, ezért nagyobb hangsúlyt kap az öngondoskodás. A befizetések emelkedése gyakorlatilag töretlenül folytatódik, az újabb lokális maximum 2017-ben a 63. életévnél volt, 2018 és 2020 között a 64. életévnél, 2021-ben pedig a 65. életévnél. Ez nem meglepő, hiszen a nyugdíjkorhatár fokozatosan emelkedve ebben az időszakban érte el a 65. évet, ezért a tagok ezeknek az életkoroknak a környékén szüntették meg elsősorban a tagsági jogviszonyukat nyugdíj szolgáltatás igénybevételeivel. Az ily módon történő tagságijogviszony-megszűnés legnagyobb gyakorisággal 2017-ben a 64. és a 65. életévben történt, 2018-ban egyértelműen a 65. életévben, 2019-ben szintén a 65. életévben, de már a 66. életévben is számottevő mértékű megszűnés figyelhető meg, 2020-ban ebből a szempontból már a 66. életév a meghatározó, nem sokkal marad el tőle a 65. életév, végül 2021-ben kiemelkedik a 66. életév. Látszik tehát, hogy alig 3–4 év leforgása alatt a pénztári nyugdíj szolgáltatás igénylése miatti tagságijogviszony-megszűntetés jellemző időpontja mintegy másfél évvel későbbre tolódott. Az is megfigyelhető, hogy az átlagos befizetések összege ezeket a tipikusnak tekinthető élet éveket közvetlenül megelőző utolsó három évben még inkább megugrik, valószínűleg ekkor még megpróbálják a tagok az utolsó lehetőséget megragadni arra, hogy minél nagyobb felhalmozást érjenek el.

ÖSSZEFOGLALÁS

A fentebb leírtak alapján látható, hogy az önkéntes nyugdíjpénztári szektor annak ellenére, hogy a leginkább elterjedt nyugdíjcélú öngondoskodási konstrukció, mégis csak a munkavállalók mintegy ötödét fedi le [13], és az összesített taglétszámot tekintve már az is eredménynek tekinthető, hogy a korábbi évek negatív irányú trendje, ha nem is állt meg, de legalább a csökkenés üteme mérséklődött.

[13] KSH (2023):
A foglalkoztatottak
száma a foglalkoztatás
jellege szerint, nem-
ként. https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0011.html

További kockázatot jelent, hogy nő a tagság átlagos életkora, a fiatalabb korosztályok aránya számottevően alacsonyabb, mint a teljes lakosság esetében, ráadásul ez a relatív elmaradás az idő előre haladtával egyre inkább megfigyelhető; ennek fő oka, hogy a fiatalok mind kisebb számban lépnek be a pénztárakba. Az egy főre jutó tagdíjbefizetés reálértelemben 2013 óta közel a kétszeresére nőtt, de így sem sokkal haladja meg a 2005 előtti szinteket, míg a nemzetgazdasági átlagos nettó keresetekhez képest az elmúlt közel negyedszázad alatt alapvetően csökkenő vagy legfeljebb stagnáló trend figyelhető meg. A tagdíjakon belül egyre inkább az egyénileg befizetettek válnak meghatározóvá, és ez az idősebb korosztályokra fokozottan igaz. A minimálisan megfizetendőként meghatározott egységes tagdíjat a tagok csaknem fele nem fizeti meg, és ezen belül aggasztóan magas azok száma, akik egy adott évben egyáltalán nem fizetnek tagdíjat.